

Марина В. Корж, Олександр А. Шапаренко

ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ВАРТОСТІ ЕЛЕКТРОМОБІЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ: КОНКУРЕНЦІЯ ЗА КРИТИЧНІ МІНЕРАЛИ ТА ПОЛІТИКА ТЕХНОЛОГІЧНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

Стаття присвячена дослідженню структурних трансформацій глобальних ланцюгів вартості (далі — ГЛВ) світового ринку електромобілів через призму конкуренції за критичні мінерали та інструменти політики технологічного суверенітету провідних економічних центрів. Актуальність дослідження зумовлена якісною зміною природи глобальної конкуренції в автомобільній галузі: переходом від суперництва за кінцеві ринки збуту до боротьби за контроль над сировинно-переробною основою індустрії. Електромобіль містить у середньому в шість разів більше критичних мінералів, ніж автомобіль із двигуном внутрішнього згоряння, що принципово змінює архітектуру ГЛВ і робить їх вразливими до сировинних шоків. Методологічну основу склали методи системного, структурно-функціонального та компаративного аналізу, розрахунок індексу Герфіндаля-Хіршмана (ННІ) для оцінки концентрації переробних потужностей, а також N-1-стрес-тест за методологією Міжнародного енергетичного агентства. Емпіричною базою стали дані IEA Global Critical Minerals Outlook 2025, Геологічної служби США (USGS), Європейської Комісії, Benchmark Mineral Intelligence, а також Державної служби геології та надр України. За результатами дослідження встановлено, що рівень концентрації переробних потужностей за критичними мінералами для електромобільної індустрії є вкрай високим: у 2024 р. Китай контролював 59 % світового рафінування літію, 73 % кобальту, 68 % нікелю, понад 90 % графіту та рідкоземельних елементів. Розрахункові значення ННІ за переробкою коливаються у діапазоні 3 600–8 200 (категорія висококонцентрованих ринків). Систематизовано три моделі політики технологічного суверенітету — китайську (експортні обмеження), американську (IRA: 80 % до 2027 р.) та європейську (CRMA: цілі 10/40/25 до 2030 р.). Обґрунтовано стратегічні напрями інтеграції України у відновлювані ГЛВ-галузі з огляду на її ресурсний потенціал у 22 з 34 критичних мінералів ЄС.

Ключові слова: світовий ринок електромобілів, глобальна конкуренція, конкурентоспроможність, автомобільна промисловість, експорт, екологічність, інвестиції, інституціоналізація, інноваційні технології, цифрова трансформація.